

ÁLLAMPOLGÁRSÁG

TUDNIVALÓK

Bár az európai projekt az 1950-es években indult és bár egy, pontosan definiált jogokkal és kötelezettségekkel járó európai állampolgársági forma bevezetését már az 1960-as években fontolóra vették, az európai állampolgárság intézménye csak az 1992-es Maastrichti Szerződés elfogadásával vált valósággá. 1993 óta az EU-tagállamok minden egyes állampolgára egyúttal az Unió állampolgárának, azaz EU-állampolgárának is minősül. Ez az állampolgárság közvetlenül az Európai Unió működéséről szóló szerződés révén jár az európaiaknak, és ez egy plusz jogként funkcionál, azaz az EU-állampolgárság nem helyettesíti a nemzeti állampolgárságot.

EU-állampolgárként minden személynek jogában áll az EU-szerződésekben foglalt jogokat élvezni. A szövegben különösen a következő jogokat említik:

- az Unión belüli szabad mozgás és letelepedés jogát;
- a szavazati jogot és az európai parlamenti választásokon, valamint a lakóhely szerinti tagállam helyhatósági választásain jelöltként való indulás jogát;
- EU-n kívüli tartózkodás esetén valamely más EU-tagállam nagykövetségén a konzuli védelemhez való jogot;
- az Európai Parlamenthez való kérelem benyújtásának jogát, az európai ombudsmanhoz való folyamodás jogát (az EU panasztételi mechanizmusa), az EU-intézményekhez (beleértve az Európai Parlamentet, az Európai Bizottságot és az Európa Tanácsot), valamint az Unió tanácsadó testületeihez való fordulás jogát a Szerződésben megjelölt nyelveken, valamint ugyanazon a nyelven való válaszkérés jogát is.

Ezen kívül az EU-állampolgároké még néhány más jog is, például:

- az Európai Parlament, az Európai Bizottság és az Európa Tanács dokumentumainak nyilvántartásaihoz való hozzáférés joga;
- az EU-közszolgálatokhoz való egyenlő hozzáférés joga.

A Lisszaboni Szerződés 2009-es életbe lépése óta működik egy új mechanizmus, az Európai Polgári Kezdeményezés (ECI)¹, amely lehetővé teszi az EU-állampolgárok számára, hogy valamely hatáskörében való jogalkotásra a Bizottságot kérjék fel, amennyiben adott számú tagállamból elegendő aláírást gyűjtöttek össze és egy sor további feltételnek eleget tettek.

¹ ec.europa.eu/citizens-initiative/public/welcome

AMIT MEG KELL ÉRTENI

Az EU-állampolgárok jogait az Európai Unió működéséről szóló szerződésben (TFEU) ²(a TFEU 20-24. cikke) sorolják fel; ugyanakkor a Lisszaboni Szerződés 2009-es életbe lépése óta a Szerződés 9. cikke szerint ezek alkotmányos státuszt is kaptak.³

Az Eurobarométer-gyorsfelmérés 2013⁴ februárjában kiadott eredménye azt mutatta, hogy az EU-állampolgárok egyre inkább tisztában vannak az EU-állampolgárság fogalmával és az általa nyújtott jogokkal és azokat egyre jobban ismerik: a válaszadók 81%-a nyilatkozott úgy, hogy ismeri a fogalmat, bár kevesebb mint 50%-uk tudta, hogy az mit is jelent (ez mindkét esetben emelkedést jelent a 2007-es felmérés eredményéhez képest). Egy másik, ugyanazon évnek egy későbbi időszakában publikált Eurobarométer-kiadvány ⁵ viszont azt mutatta, hogy az európai állampolgárság tudata valamelyest gyengült az előző felmérésekben tapasztaltakhoz képest - a válaszadóknak csupán 59%-a érezte magát az Európai Unió állampolgárának és csak 20%-uk nyilatkozott úgy, hogy "mindenképpen" az EU állampolgára.

2015 szeptemberében az Európai Bizottság egy, az EU-állampolgárságról szóló nyilvános konzultációt ⁶ indított. E konzultáció egy, az egész EU-ra kiterjedő online felmérés formájában valósul meg, amelyet jó lehetőségnek tartanak arra, hogy az EU-állampolgárok kifejthessék nézeteiket és véleményüket arról, hogy hogyan látják jogaik védelmét az EU-ban, valamint meglátásuk szerint milyen hiányosságok és/vagy korlátok tapasztalhatók. A felmérésben való részvétel mindenki számára nyitott, és az Unió minden hivatalos nyelvén, online formában áll rendelkezésre. A Konzultáció 2015. december 7-éig elérhető, az eredmények pedig 2016 tavaszára várhatók.

A SZABAD MOZGÁS ÉS LETELEPEDÉS JOGA

Ahogy az az Európai Unió működéséről szóló szerződés 21. cikkében szerepel, bizonyos feltételek mellett az EU minden egyes állampolgárának jogában áll bármely más EU-tagállamba költözni és ott letelepedni. Egy 2004-es bizottsági irányelv ⁷ részletesebben meghatározza a konkrétan alkalmazandó szabályokat, amelyekben szerepel a munkakeresés, a tanulás, ill. a munkavállalás céljából való

² eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:12012E/TXT

³ eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12007L/TXT

⁴ ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_365_en.pdf

⁵ ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb80/eb80_citizen_en.pdf

⁶ <https://ec.europa.eu/eusurvey/runner/EUCitizenship>

⁷ eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:158:0077:0123:en:PDF

költözés joga, valamint valamely más tagállamban való ötéves tartózkodást követően az állandó tartózkodás joga is.

Az Európai Bizottság legújabb adatai ⁸ szerint több mint 14 millió EU-állampolgár tartózkodik huzamosan valamely más tagállamban. Az EU-állampolgárság intézményének fennállása óta egyes esetekben az új tagállamok állampolgáira nézve vezettek be erre vonatkozó ideiglenes korlátozásokat, így például jelenleg (azaz 2015-ben) ilyenek vonatkoznak a horvát EU-állampolgárokra. ⁹

A SZAVAZATI JOG ÉS A JELÖLTKÉNT VALÓ INDULÁS JOGA (VÁLASZTÓJOGOK)

Amennyiben egy személy valamely más EU-tagállamban élő EU-állampolgár, joga van mind a lakóhely szerinti ország helyhatósági választásain, mind az európai parlamenti választásokon jelöltként indulni és szavazni, az adott ország állampolgáraiéval egyenlő feltételek mellett. Az e tagállamban rendezett országos választásokon való szavazati jogra azonban vonatkozhatnak korlátozások, ill. az európai parlamenti választásokon, valamint népszavazásokon csak egy országban lehet szavazni. Ezeket a jogokat egy 1993-as EU-irányelv szabályozza.¹⁰

A legutóbbi, 2014-es európai választásokon kifejezett erőfeszítések történtek az európai politikai vitában való nyilvános részvétel növelésére. Ennek ellenére az összesített választási részvételi arány alacsony maradt, mindössze 42,6%-os volt.¹¹

A DIPLOMÁCIAI ÉS KONZULI VÉDELEMHEZ VALÓ JOG

A szerződések értelmében valamely tagállam állampolgárai személyazonossági okmányuk felmutatásával igénybe vehetik valamely másik tagállam diplomáciai és konzuli szolgálatait abban az esetben, ha a saját lakhelyük szerinti országnak az adott országában nincsen nagykövetsége vagy ahhoz hasonló hatósága, vagy amikor tiszteletbeli konzuli képviselőt nem elérhető.

Részletesebb információkat e témában a Konzuli védelem külföldön tartózkodó európai uniós állampolgároknak c. honlapon talál.¹²

⁸ europa.eu/rapid/press-release_MEMO-14-9_en.htm

⁹ ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1067&langId=en

¹⁰ eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX:31993L0109

¹¹ www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/turnout.html

¹² ec.europa.eu/consularprotection/content/home_en

AZ EURÓPAI INTÉZMÉNYEKHEZ VALÓ KÉRELEMBENYÚJTÁS ÉS AZ EURÓPAI OMBUDSMANHOZ VALÓ FOLYAMODÁS JOGA

A TFEU 24. cikke lehetővé teszi az állampolgárok számára, hogy közvetlenül forduljanak az Európai Parlamenthez és az európai ombudsmanhoz.

A kérelembenyújtás jogával a TFEU 227.cikke és az Alapjogi Charta 44. cikke szerint akkor lehet élni, amikor az EU valamely tevékenységi területével kapcsolatos ügyről van szó és az a petíciót benyújtókra közvetlen hatást gyakorol. Ez utóbbi követelmény nagyon tágan értelmezhető. Az Európai Parlamenthez naponta átlagosan 3 kérvény érkezik. Mind a benyújtott petíciók száma, mind az ezek közül elfogadottnak tekintett kérvények aránya emelkedett az utóbbi évtized során. 2009-2012 között az alapjogokat érintő petíciók tették ki az összes benyújtott petíció relatív többségét. Az Európai Parlamenthez benyújtott, még jelenleg, 2015-ben is folyamatban lévő petíciókra jó példa az olaszországi Susai-völgyben élő lakosokra vonatkozó, a helyi hatóságok által támogatott folyamatvány, amely az azzal kapcsolatos aggályokat fogalmazta meg, hogy a nagysebességű Lyon-Torinó-vasútvonal felépítése milyen hatással lehet a környezetre és a közegészségügyre.

Az EU-állampolgárok rossz irányítás esetén fordulhatnak az európai ombudsmanhoz is, így¹³ például az igazgatásban tapasztalt szabálytalanságok, igazságtalanságok vagy hátrányos megkülönböztetés esetén; valamint hatalommal való visszaélés, információhiány vagy a tájékoztatás visszautasítása, ill. felesleges késedelmeskedés esetében. A petíció küldhető elektronikusan, postán vagy e-mailben; és vagy közvetlenül az ombudsmannak címezhető, vagy az utóbbinak valamely európai parlamenti képviselő révén nyújtandó be.

Az európai ombudsman felhatalmazással ¹⁴ bír arra, hogy felmérje, hogy valamely rossz irányítással kapcsolatos ügyben szükség van-e további vizsgálatra és tisztázásra, és az ügyet jogában áll az illetékes intézményhez továbbítani, megoldást keresni és szükség esetén az említett intézmény számára ajánlástervezeteket írni.¹⁵

AZ EU-INTÉZMÉNYHEZ VALÓ FORDULÁS ÉS VÁLASZKÉRÉS JOGA

Az Europe Direct-hálózaton keresztül minden egyes EU-állampolgár tehet fel kérdéseket az EU-intézményekhez és az EU-intézményekről, több módon is, mind telefonon az Unióban használt összes

¹³ www.ombudsman.europa.eu/en/home.faces

¹⁴ www.ombudsman.europa.eu/atyourservice/whocanhelptyou.faces#/page/4

¹⁵ www.ombudsman.europa.eu/atyourservice/whocanhelptyou.faces#/page/4

nyelven, mind postán, cseten vagy a minden EU-tagországban megtalálható információs központok, dokumentációs központok és szóvivők hálózatán keresztül.¹⁶

Az Európai Parlament, az Európai Bizottság és az Európa Tanács nyilvántartásaihoz való hozzáférés joga

Ahogy az a TFEU 15. cikke lefekteti, az EU-tagországok állampolgárainak és lakosainak jogában áll az Európai Unió három fő intézményének dokumentumaihoz hozzáférni. A nyilvántartás egy, dokumentumokból és információkból áll adatbázist jelent, amely az adott intézmény tevékenységeit fedi le és olyan információkból áll, mint például az értekezletek napirendjei és jegyzőkönyvei, okirattervezetek és ezekhez hasonló dokumentumok.

Ez a jog lehetővé teszi az EU-állampolgárok számára, hogy azok a megfelelő nyilvántartásokon keresztül az Európai Parlament,¹⁷ az Európai Bizottság¹⁸ és az Európa Tanács¹⁹ számos dokumentumához hozzáférjenek. Vannak azonban korlátozások arra vonatkozóan, hogy mely típusú dokumentumok elérhetők. Jó példa a nyilvántartásokhoz való hozzáférés korlátozására a Transzatlanti Kereskedelmi és Befektetési Partnerség (a TTIP)²⁰ javaslatvezeteire vonatkozó, jelenleg is érvényes hozzáférési korlátozás. A tárgyalási folyamat átláthatósága sok kívánnivalót hagyott maga után és azt számos európai szervezet, kezdeményezés és érdekcsoport részéről kemény kritika érte. Az Európai Bizottság a 2014-es tárgyalások során kötelezettséget vállalt ²¹a nagyobb fokú átláthatóság biztosítására. A tárgyalás anyagait ²²az Európai Bizottság részben közzétette, de ez csak kis mértékben enyhítette azt a kritikát, miszerint a TTIP zárt ajtók mögötti tárgyalás eredményeként létrejövő szerződés lesz. Az erre vonatkozó panaszokat az európai ombudsmanhoz is benyújtották.

AZ EURÓPAI POLGÁRI KEZDEMÉNYEZÉS (ECI)

A TFEU 24. cikke szerint minden állampolgár képes elindítani valamilyen Európai Polgári Kezdeményezést. Ezen eljárás révén válik lehetővé az egyes állampolgárok számára az Európai Bizottsághoz kérelemmel (vagy javaslattal) való folyamodás azért, hogy valamely olyan területen, ahol a Bizottság cselekvési hatáskörrel rendelkezik, jogalkotóként lépjen fel. Az ilyen kezdeményezések

¹⁶ europa.eu/contact/meet-us/index_en.htm

¹⁷ www.europarl.europa.eu/RegistreWeb/search/simpleSearchHome.htm?language=HU

¹⁸ ec.europa.eu/transparency/regdoc/?fuseaction=search&language=hu

¹⁹ www.consilium.europa.eu/hu/documents-publications/

²⁰ www.euractiv.com/sections/trade-society/ttip-dummies-311161#group_extlinks

²¹ trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1205&title=Opening-the-windows-Commission-commits-to-enhanced-transparency-in-TTIP

²² trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1230

elfogadásához számos feltételnek kell eleget tenni: egy olyan bizottságot szükséges felállítani, amely hét EU-tagállamnak legalább hét állampolgárából áll, és e bizottságnak egy éven belül egymillió olyan aláírást szükséges összegyűjtenie, amelyben legalább hét különböző EU-tagország és e tagországok mindegyikéből minimális számú kérelmező képviselteti magát.²³

2015-ben három ECI²⁴ teljesítette ezeket a kritériumokat és kapott hivatalos választ az Európai Bizottságtól; az egyik ilyen kezdeményezés a vízhez és közegészségügyi ellátáshoz való jogot mint emberi jogot érintette, a másik az embrió élethez való jogáról szólt, a harmadik pedig az állatok élveboncolásának és az azokon való kísérletezésnek a megszüntetésére vonatkozott. Mindháromat 2012 május-június folyamán regisztrálták. Az Európai Bizottság azonban egyik témáról sem alkotott törvényt. Volt néhány egyéb olyan kezdeményezés, amely nem felelt meg a kritériumoknak, így például az európai kezdeményezés a médiapluralizmusért²⁵ és a Let Me Vote²⁶ ("Hadd szavazzak!") a szavazati jogokról.

A vízről mint közkincsről szóló ECI keretében majdnem kétmillió aláírást sikerült összegyűjteni és ez a téma nagy médiafigyelmet is kapott, mind a legutóbbi európai parlamenti választások előtt, mind azokban, mind azóta. Ezt a kezdeményezést támogatta egyrészt a Gazdasági és Szociális Bizottság²⁷, amely az EU szociális és gazdasági érdekcsoportjait képviselő tanácsadó testület; másrészt a 2014-es választási kampányban az Európai Bizottság 5 elnökjelöltje közül 4 kötelezte el magát a mellett, hogy megvalósítja a szóban forgó kezdeményezés elvét. Végül, 2015 szeptemberében a kezdeményezés megkapta az Európai Parlament hivatalos támogatását is, amely egy plenáris szavazással²⁸ támogatta ezt a kezdeményezést és egyebek mellett arra kérte az Európai Bizottságot, hogy "az e petíciókban az állampolgárok által kifejtett aggályokat és figyelmeztetéseket vegye komolyan és tegyen lépéseket azok kezelése érdekében".²⁹

Az Európai Polgári Kezdeményezés kritikusai többek között azt hangoztatják, hogy az Európai Bizottságnak felhatalmazása van az arról való döntéshozatalra, hogy egy adott kezdeményezést elfogadjon vagy sem³⁰, és hogy 2015-ben egyetlen Európai Polgári Kezdeményezést sem fogadtak el hivatalos törvényként, bár a víz mint közkinccs témájú kezdeményezéssel kapcsolatos legújabb

²³ ec.europa.eu/citizens-initiative/public/signatories?lg=hu

²⁴ ec.europa.eu/citizens-initiative/public/initiatives/finalised/answered

²⁵ www.euroalter.com/projects/european-initiative-for-media-pluralism

²⁶ ec.europa.eu/citizens-initiative/public/initiatives/obsolete/details/2012/000006

²⁷ www.eesc.europa.eu/?i=portal.en.about-the-committee

²⁸ www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2015-0294+0+DOC+XML+V0//EN&language=EN

²⁹ www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2015-0294+0+DOC+XML+V0//EN&language=EN

³⁰ ec.europa.eu/citizens-initiative/public/how-it-works/registration

fejlemény már mutatja azt a növekvő jogalkotási hatást, amelyet egy ilyen jog európai szinten gyakorolhat.

2015. október 28-án az Európai Parlament számottevő többséggel elfogadta Schöpflin György európai parlamenti képviselőnek az ECI-ről szóló jelentését.³¹ A jelentés elismeri, hogy "bármik legyenek is a siker kritériumai, (az ECI) eddig nem érte el" a célját, többek között azért, mert " eddig egyetlen kezdeményezést sem követett jogalkotás". Az ECI ettől függetlenül az első olyan eszköz, amely a nemzetek felett átívelő, személyes részvételen alapuló demokráciát segíti elő, lehetővé téve az egyes állampolgárok számára, hogy közvetlenül kapcsolódjanak az EU-intézményekhez.

This project is funded by the Fundamental Rights and Citizenship programme of the European Union

CITIZENRIGHTS
A project by European Alternatives

³¹ www.citizens-initiative.eu/wp-content/uploads/2015/10/AFCO_report_final.pdf